

Politika med Prvim i Drugim svjetskim bojem ⁽¹⁹⁾

Najmladju zemlju Austrije su do instaliranja zemaljske vlade i zemaljskoga sabora peljali zemaljski upravitelj i gradišćanska administratura. Prve izbore u zemaljski sabor su održali 18. junija 1922. ljeta. Ali stranke, ke su katile kandidirati, su se stoprv morale konstituirati. Prva, ka se je tako konstituirala u Gradišću je bila Socijaldemokratska stranka (onda se je još zvala *Sozialdemokratische Arbeiterpartei, SDAP*). Stranku su utemeljili 9. januara 1921. ljeta. U aprilu je slijedila Kršćansko socijalna stranka (*Christlichsoziale Partei*). Malo kašnje je i Velikonimška narodna stranka (*Grossdeutsche Volkspartei*) utemeljila gradišćansku granu, a konačno je i Seljački savez (*Bauernbund*) došao u krug gradišćanskih političkih strankov, ki je u prvom redu dostao svoje glase u južnom Gradišću.

Prvi izbori u zemaljski sabor su dobili Socijaldemo-

Program Hrvatske stranke doslovno (u originalu):

1. Nerazdijeljeno Gradište.
2. Gradište Gradištanom.
3. Zakoni, ki nas čuvaju proti polepnosti velikoga kapitala.
4. Zakoni, ki nam pružu mogućnost, da naša mala gospodarstva procvatu i da se naš materijalni položaj poboljša.
5. Jednostavnija državna uprava, da se potribni posli na najkraćem putu upravu i ne bude triba toliko činovnikov. Ki posli se moru lako i doma na selu upravit, neka se onde upravu a ne kot kotarske oblasti. Vrime je pinez.
6. Nove, lakorazumljive zakone porcijov, da se vsaki lako u njih uputi.
7. Umanjiti plaće za prepisivanje maloga imanja; uopće manje plaće (nagrade) za vse službene čine, ke se tiču malih ljudih.
8. Hrvatske činovnike u hrvatska sela i barem kot kotarske oblasti i zemaljske vlade!

krati s 38 posto glasov, i to pred Kršćansko socijalnom strankom, ka je osvojila 31 posto. Zbog punoga podupiranja u južnom Gradišću se je Seljačkomu savezu ugodalo da preteče Velikonimšku narodnu stranku i položi treto mjesto. Kot prvi zemaljski poglavar je prisegao Alfred Rausnitz, ki nije pripadao nijednoj stranki. Ali on je u različni pitanji bio

jako nešikan, tako da je morao odstupiti od svoje službe i da je 1923. ljeta došlo do novih izborov u zemaljski sabor. Pri izbori 1923. ljeta je prvi put kandidirala hrvatska stranka (ta se je zvala: NAŠA STRANKA), ali nije osvojila mandat. Pri izbori u zemaljski sabor 1927. ljeta se je NAŠA STRANKA združivala s Kršćansko socijalnom strankom. Jedan od utemelji-

100
GRADIŠĆE
ljet

Povodom „100 ljet Gradišće“ je Mihael Schreiber sastavio seriju za Hrvatsku redakciju ORF-a Gradišće (svaki pandiljak)

teljev NAŠE STRANKE je bio Lovre Karall iz Velikoga Borištofa, ki je po Drugom svjetskom boju bio zemaljski poglavar i to od 1946. do 1956. ljeta. On je bio i jedan od utemeljiteljev HRVATSKIH NOVINA u 1923. ljetu.

Jedno pitanje prik koga se je potpiknuo Rausnitz, je za gradišćanske Hrvate bilo centralno političko pitanje i u budući ljeti. To je bilo pitanje konfesionalnih škol. U dobi Habsburške monarhije je bila školska politika, u ugarskoj polovici, jako usko povezana s Crikvom, i to najvećim dijelom katoličanskom. U istu dob je u austrijskom dijelu Monarhije škola bila posao države. Bečki anti-liberalni dvor je podupirao hrvatsko podučavanje u ruralnom Gradišću, ar je Hrvate tako kanio jezično izolirati od nimškoga i ugarskoga liberalnoga pokreta. Na drugu stranu je to nastalo za Hrvate važna mogućnost da bi si očuvali svoj identitet. Po raspadu Monarhije je bilo Hrvatom važno da bi se čuvao status quo u pitanju školstva, jer su na jednu stranu bili tradicionalno jako usko povezani s Katoli-

Prva zemaljska vlada 1922.-1923., stojeći s liva: Viktor Voit (Seljački savez), Alfred Walheim (Velikonimška narodna stranka), Hugo Reissig (direktor Ureda zemaljske vlade), Alfred Ratz (Kršćanskosocijalna stranka - KsS), Ernst Hoffenreich (Socijaldemokratska stranka - SdS). Sidje: dopoglavar Franz Stesgal (KsS), poglavar Alfred Rausnitz (neodvisan), dopoglavar Ludwig Leser (SdS).

foto: gradišćanski medijski servis

Prva sjednica Zemaljskoga sabora 1922. ljeta u Vojnoj visokoj realnoj školi (danas Martinova kasara u Željeznu: 15. 7. 1922. ljeta)

● Državni ugovor 1955.

- 1. jednaki uvjeti s drugi austrijski državljani
- 2. a)pravo na osnovno podučavanje;
b)razmjerni broj sridnjih škol;
c)odsjek nadzorništva kod Školskoga savjeta = LSR
- 3. a)službeni jezik kod suda u određeni kotari (1997.), b)dvojezični topografski natpisi
- 4. ravnopravno sudjelovanje u kulturnom, upravnom i sudskom ustrojstvu zemlje
- 5. prepovid djelovanja organizacijov protiv manjin

➔ čanskom crikvom ka se je brinula za škole u selu, a na drugu stran je to bio čvrst garant da bi se i nadalje podučavalo po hrvatsku. Za Hrvate je bilo to pitanje usko povezano s pitanjem stranačkoga identiteta: oni, ki su podupirali socijaldemokraciju, a to su bili najvećim dijelom Hrvati u sjevernom Gradišću, su vidili u hrvatski škola nevidljivu zapreku socijalne mobilnosti i jednu mogućnost da bi se proširili konzervativna politika i duhovne vridnosti Katoličanske crikve, i to zbog toga, kad su škole bile pod nadgledavanjem Crikve. To je peljalo tomu da su tendencijelno Socijaldemokrati slali svoju dicu u nišške škole, a na drugu stranu su Konzervativci i Katoličanska crikva podupirali hrvatske škole. Tako su korišćenje hrvatskoga jezika i njegovo podučavanje u školi nastali

u očima stanovništva jasni znaki konzervativne i katoličanske prisebnosti. Ta misao se je minjala stoprv u 1980-ti ljeti i danas već ne vlada. ■

Dr. Lovre Karall (* 10. 8. 1894 u Velikom Borištofu – † 17. 3. 1965. u Vujbrštofu) je bio prvi zemaljski poglavar Gradišća u Drugoj republici Austrije. Bio je jedan od suutemeljiteljev HRVATSKIH NOVIN i 1923. formirane HRVATSKE STRANKE, ka je prelazila u Kršćanskosocijalnu stranku. Lovre Karall je imao brojne funkcije, bio je zemaljski savjetnik, zemaljski poglavar, predsjednik Zemaljskoga sabora i predsjednik Gradišćanske gospodarske komore. Po njemu je dostala naziv i Zaklada Lovre Karalla ka raspišuje »Dr. Lovre Karall nagradu« za znanstvena djela, ka se bavu Gradišćem ili s gradišćanskimi narodnimi grupami. Naticati se moru gradjani, ki stanuju u Austriji i su napisali znanstveno djelo na polju publicistike, umjetnosti i istraživanja.

foto: arhiv HN

Po početnoj krizi 1921. ljeta u preorijentaciji na nova upravna i ekonomska središća gradišćanski Hrvati su jur sljedeće ljeto uspili ponovno pokrenuti svoje glasilo HRVATSKE NOVINE ko je oko sebe okupilo najprije novu generaciju mladih intelektualcev med kimi su se posebno isticali Lovre Karall, Rudolf Klaudus, Mate Feržin tr drugi. Ove novine postaju žarišće po koju ponovno probudjene narodne svisti. Mladim se ubrzo pridružuju i stari borci Miloradić, Meršić, Jandrišević i Grubić. Svojimi članki u HRVATSKI NOVINA i drugi publikacija oni pomažu razvitku hrvatskoga pokreta ki se malo po malo prenosi u sva sela Gradišća, a obuhvaća prvenstveno seljačku, djelačku i školsku mladinu. Rezultati ovoga pokreta su bile osnivanje SAMOSTALNE HRVATSKE STRANKE.

Djelaonice hrvatskoga jezika 2020./2021.

BEČ – Hrvatski centar u Beču se sa svojim obrazovnim programom obraća roditeljem i dicit. Situacija je u prošlom ljetu, kao i u posljednji miseci bila jako izazovna i zahtjevna, najveć za naše najmladje.

Odgovorni u Centru se ufaju, da su ovo razdoblje premostili u zdravlju i dobroj volji, a da bi se naša/Vaša dica mogla ponovo ili na novo aktivirati u učenju i jačanju hrvatskoga jezika – kroz obdjelivanje različnih temov, uz igre, jaćenje, razgibavanje i druge različne aktivnosti nudimo još nekoliko terminov za jezičnu ponudu za dicit do konca školskoga ljeta.

Najavljujemo ljetne djelaonice ke čedu se održati u misecu juliju/srpnju.

Za sve djelaonice potribna je najava i pridržavanje epidemioloških mjer.

☞ JEZIČNA IGRAONICA

Starost: Predškolska dica (3 - 6 ljet)

Srijeda 15:00 - 17:00 | Termini: 16.06., 23.06. & 30.06.

☞ OBZOR – KREATIVNE RADIO-NICE HRVATSKOG JEZIKA

Starost: 6 - 15 godina (grupe po starosti)

Petak, 16:30 - 18:00 | Termini/Termine: 11. 6., 18. 6. & 25. 6

☞ LJETNE RADIONICE HRVATSKOG JEZIKA ZA DJECU I MLADJE (teme: upoznavanje djece s glagoljicom, snimanje vlastitih animacija tehnikom stop-motion, dječje tradicijske igre, jezične igre)

Starost: 5 - 18 godina

Termini i vrime radionic/djelaonic

➤ Ponedjeljak - četvrtak, 12. - 15. 07. 2021., 16:00 - 18:00
Cijena: dan 18 €/tajedan 75 €

Info & najave/
Info & Anmeldung:

Hrvatski centar/
Kroatisches Zentrum
1040 Wien/Beč
Schwindgasse 14

☎ 01 504 63 54,

M: ured@hrvatskicentar.at